

**Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка**

Факультет педагогіки, психології та мистецтв

**СУЧАСНА ОСВІТА В УКРАЇНІ:
*ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ В ХХІ СТОЛІТТІ***

Колективна монографія

**Дніпро
2025**

УДК 37.011.33(02)

DOI: <https://doi.org/10.36550/978-617-8540-83-8>

Рекомендовано до друку вченою радою
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка,
протокол № 14 від 26.05.2025 р.)

Рецензенти:

Смірнова І. М., доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної роботи Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія»;

Данилюк С. С., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького;

Савченко Л. О., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету.

С 94 Сучасна освіта в Україні: виклики та інновації в XXI столітті: колективна монографія [електронне видання] / за заг. редакцією проф. Я. В. Галети; наук. ред. проф. Т. Я. Довга. Дніпро: Середняк Т.К., 2025. 593 с.

ISBN 978-617-8540-83-8

Монографія є результатом творчих пошуків професорсько-викладацького колективу факультету педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка. Свої наукові розвідки також презентували представники інших факультетів та закладів освіти, що співпрацюють з університетом.

У написанні монографії взяли участь фахівці в галузі загальної педагогіки та історії освіти, професійної та корекційної педагогіки, соціальної педагогіки та психології, дошкільної та початкової освіти, соціокультурної сфери та мистецької освіти. Наукове видання висвітлює теоретико-методологічні та практичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців у системі вищої освіти, науково-практичний контент сучасних освітніх технологій, організацію освітнього процесу в закладі вищої освіти з огляду на специфіку інформаційного та цифрового освітнього простору.

Колективна монографія адресована широкому педагогічному загалу.

ISBN 978-617-8540-83-8

© Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка, 2025

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Ректор університету СОБОЛЬ Є. Ю......6

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Декан факультету ГАЛЕТА Я. В......8

РОЗДІЛ 1. МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ. АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ10

ГАЛЕТА Я. В.

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК РЕСУРС САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ.....10

ДОВГА Т. Я.

УКРАЇНСЬКА ШКОЛА ЯК ЦАРИНА СИСТЕМНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НА ТЛІ РЕФОРМУВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В ОСВІТІ.....23

КУЛІКОВА С. В.

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ.....46

ЛЯШЕНКО Р. О.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ65

ОКОЛЬНИЧА Т. В.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 77

РАСТРИГІНА А. М.

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ КОНСТАНТИ МИСТЕЦЬКОЇ ПАРАДИГМИ ХХІ СТОЛІТТЯ .97

РАЦУЛ О. А.

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА..... 116

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС. ПОРІВНЯЛЬНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ..... 141

ДУБІНКА М. М.

ОРІЄНТИРИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ТА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ..... 141

ЗАВІТРЕНКО Д. Ж.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОСВІТИ ДІТЕЙ ЗІ СПЕКТРОМ АУТИСТИЧНИХ ПОРУШЕНЬ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ 161

КУРЧАТОВА А. В.

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ УМІНЬ НАВЧАЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ США..... 186

<i>ПЛЮЩ В. М.</i> ПРОБЛЕМА ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: СИНТЕЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	209
<i>РАЦУЛ А. Б.</i> ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ: ДОСВІД, МЕТОДИ ТА ШЛЯХИ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ...	229
<i>САВЧЕНКО Н. С.</i> НАДБАННЯ ДОСВІДУ МИНУЛОГО У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ АНДРАГОГІКИ ЯК ДОПОВНЕННЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ	250
<i>ЯЗЛОВЕЦЬКА О. В.</i> СУЧАСНА СИСТЕМА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	270
РОЗДІЛ 3. МОДИФІКАЦІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ. ПЕДАГОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ НОВОВВЕДЕННЯ	292
<i>БАРАНЮК І. Г.</i> КУЛЬТ КНИГИ ТА РІДНОЇ МОВИ В ТРАКТУВАННІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У СВІТЛІ ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	292
<i>ГОРСЬКА О. О., КІНДЕЙ Л. Г.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ	312
<i>ЖИГОРА І. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ УМОВАХ	357
<i>МАРТІН А. М.</i> ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАННЯ ЧЕРЕЗ ДОСЛІДЖЕННЯ (INQUIRY-BASED LEARNING) В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	379
<i>ЯКИМЕНКО П. В.</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	400
РОЗДІЛ 4. ТЕОРЕТИЧНІ ЗДОБУТКИ ТА ПРАКТИЧНІ ІННОВАЦІЇ В ПЛОЩИНІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ	422
<i>ЛОКАРЄВА Ю. В.</i> АРТ-КОМУНІКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	422
<i>РАЗВОДОВА М. В.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ (НА ПРИКЛАДІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МИСТЕЦТВО»)	441

СИВОКОНЬ Ю. М.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
XXI СТОЛІТТЯ 465

ШЕВЧЕНКО І. Л.

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АРТ-МЕНЕДЖЕРА..... 486

**РОЗДІЛ 5. УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ. НАУКОВІ ПІДХОДИ ТА УМОВИ РЕАЛІЗУВАННЯ** 508

ГАЛУШКО Л. Я.

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: ПСИХОДИНАМІЧНИЙ ПІДХІД 508

ДМЕТЕРКО Н. В.

ПСИХОДИНАМІЧНИЙ ТА СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХОДИ
ДО РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСИВНОГО МИСЛЕННЯ В СИСТЕМІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ 528

КАЛАШНИКОВА Л. В., РУДЕНКО Ю. Ю.

АНАЛІЗ ПАРАДИГМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ
КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ 548

МАМЧУР І. В.

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ПРОКРАСТИНАЦІЇ СЕРЕД ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ..... 570

ПРО АВТОРІВ 591

*«Розвиваємо розум.
Впроваджуємо нове.
Формуємо майбутнє».*

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні колеги!

Стратегічною метою розвитку Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка є комплексна підготовка конкурентоспроможних фахівців різних спеціальностей, здатних жити й творити в інформаційному суспільстві, глобальному світовому середовищі; надання їм можливостей бути громадянином Європи і світу й, одночасно, відданим патріотом Української держави, речником національних інтересів.

Сьогодні університет продовжує зміцнювати свої позиції на теренах вітчизняного та міжнародного освітнього простору: відкриваються нові спеціальності, зростає якість освітніх послуг, розширюються можливості внутрішньої та зовнішньої мобільності, розробляються масштабні освітні проекти, активно розвивається науково-дослідницький потенціал викладацького складу.

Монографія, що виходить під загальною рубрикою «Сучасна освіта в Україні», представляє собою щорічний науковий доробок авторського колективу викладачів ЦДУ ім. В. Винниченка та інших вишів України.

У даному випуску монографії – «Сучасна освіта в Україні: виклики та інновації в ХХІ столітті» – узагальнено теоретичні здобутки та практичний досвід підготовки майбутніх фахівців для потреб вітчизняного ринку праці, окреслено шляхи реалізації важливих проблем, пов'язаних з реформуванням усіх ланок вітчизняної освіти.

Висловлюю особисту подяку всім авторам монографії – викладачам факультету педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, а також колегам з інших факультетів та університетів, які долучилися до її створення.

Особливу подяку хочу висловити декану факультету, професору Ярославу Галеті, який є ініціатором серії колективних монографій «Сучасна освіта в Україні» та опікується їхнім щорічним виданням.

Доземний уклін Збройним Силам України, які боронять її незалежність та дозволяють нам, освітянам, успішно реалізувати свої професійні функції задля розвитку та модернізації української освіти!

Ректор університету

Євген СОБОЛЬ.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Освіта ХХІ ст. набуває величезної значущості не лише для особистісного розвитку та соціальної мобільності людини. Вона стає найвагомішим чинником формування особистості, її життєстійкості та життєздатності у складних умовах глобального інформаційного суспільства, яке висуває до людини додаткові вимоги, створює нові екологічні, економічні, суспільно-політичні, інформаційні ризики.

В умовах військової агресії освіта стає чинником збереження фізичного та ментального здоров'я, розвитку та примноження людського потенціалу, формування навчальної та життєвої компетентності здобувачів освіти, професійної підготовки фахівців, здатних конкурувати на ринку праці.

Сучасна освіта робить вирішальний внесок у конструктивне розв'язання інформаційних, соціально-економічних, екологічних, суспільно-політичних, соціо-культурних, соціально-психологічних проблем, які турбують людство у третьому тисячолітті, загрожують його розвитку й існуванню.

Якість освіти в умовах її модернізації (забезпечення чіткого дотримання та вимог реалізації державних освітніх стандартів, варіативності та профільності середньої освіти, інноваційний підхід до модифікації змісту та методів вищої освіти) є ключовою категорією освітньої політики в Україні.

На факультеті педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка здійснюється підготовка фахівців з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, за такими спеціальностями: 011 Освітні, педагогічні науки, 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями: Музичне мистецтво, Образотворче мистецтво), 016 Спеціальна освіта (олігофренопедагогіка), 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 024 Хореографія, 053 Психологія, 231 Соціальна робота.

У колективній монографії представлено теоретичні здобутки та досвід практичної діяльності професорсько-викладацького складу факультету педагогіки, психології та мистецтв ЦДУ ім. В. Винниченка з підготовки компетентних фахівців для забезпечення освітнього процесу та комунікації в закладах вищої, дошкільної та загальної середньої освіти.

У першому розділі – «Модернізація освітньої сфери в Україні. Актуальні напрями професійної підготовки майбутніх фахівців» – окреслено важливі аспекти, які викликають інтерес вітчизняної наукової спільноти та потребують теоретичного обґрунтування та практичного вирішення. Зокрема, це нагальні проблеми освітньої та соціокультурної сфери; шляхи реформування української освіти; створення інформаційного, цифрового та інклюзивного освітнього середовища; розвиток емоційного інтелекту та інформаційної культури в здобувачів вищої освіти.

Другий розділ – «Історико-педагогічний дискурс. Порівняльний досвід та перспективи впровадження» – знайомить зі специфікою зарубіжного досвіду з проблем професійного самовизначення та освіти дорослих; інклюзивного навчання та фізичного виховання здобувачів освіти; формувального оцінювання в закладах загальної середньої освіти та можливостями їхнього запровадження в вітчизняну систему освіти.

До третього розділу – «Модифікація дошкільної та початкової освіти. Педагогічні та методичні нововведення» – увійшли питання, пов'язані з реалізацією інноваційних освітніх технологій в практиці дошкільної та початкової освіти: формування культури книги та рідної мови, навчання через дослідження, робота з розвитку мовлення у дошкільників та молодших школярів.

В матеріалах *четвертого розділу* – «Теоретичні здобутки та практичні інновації в площині мистецької освіти» – розкриваються інноваційні підходи до викладання музичного мистецтва, особливості трансформації хореографічної освіти, акцентується на особливостях арт-комунікаційної діяльності вчителя музики та професійної діяльності арт-менеджера.

П'ятий розділ – «Удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх психологів. Наукові підходи та умови реалізування» – містить аналіз сучасних підходів до професійної підготовки майбутніх психологів, а саме: розвитку в них рефлексивного мислення, профілактики прокрастинації, формування професіоналізму тощо.

Висловлюю вдячність усім авторам даного видання, які презентували свої наукові розвідки в сфері дошкільної, загальної середньої та вищої освіти. Окрема подяка науковому редактору, професору Тетяні Довгій за розробку наукового дизайну монографії та підготовку її до друку.

Усі разом ми низько вклоняємось Збройним Силам України, які захищають нас і нашу державу та створюють сприятливі умови для навчання здобувачів освіти, освітньо-професійної підготовки майбутніх фахівців та реалізації науково-творчого потенціалу всіх учасників освітнього процесу!

Декан факультету

Ярослав ГАЛЕТА.

DOI: <https://doi.org/10.36550/978-617-8540-83-8-10>

КУРЧАТОВА А. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри дошкільної освіти

Навчально-наукового педагогічного інституту імені В.О.Сухомлинського

Національного університету імені адмірала Макарова,

м. Миколаїв, Україна

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-7369-0200>

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ УМІНЬ НАВЧАЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Протягом останніх десятиліть політичні, економічні та соціальні зміни в Україні, а також інтеграція в європейську і світову спільноту, спонукали до реформування вищої освіти. Для успішної модернізації української системи необхідно враховувати як національні особливості, так і світові тенденції. Вивчення американського досвіду є важливим, оскільки система вищої освіти США диверсифікована, має сильний науковий потенціал, розвинуту комп'ютеризацію навчального процесу та інноваційні підходи до підготовки фахівців. Водночас, американська вища освіта демонструє динамічний розвиток і вирішення певних проблем, що може бути корисним прикладом для України. США володіють значним досвідом управління освітніми реформами, якого бракує в Україні.

Сучасна освіта вимагає від студентів здатності до самостійного навчання, адаптації до нових умов та швидкого освоєння нових знань. У США активно впроваджуються методики, які сприяють розвитку цих навичок. Американська система освіти відома своїм акцентом на індивідуалізації навчання, використанні технологій та інтерактивних методів, що створює сприятливе середовище для формування самоорганізації. Вміння самоорганізації є ключовим фактором успіху на ринку праці. Здобувачі освіти, які опановують ці навички, стають більш конкурентоспроможними та готовими до викликів професійного життя. Дослідження американської системи освіти може бути корисним для адаптації успішних практик в інших країнах, включаючи Україну.

Актуальність дослідження обумовлена низкою суперечностей і викликів, які постають перед українською системою вищої освіти. Перехід до ринкової економіки вимагає підготовки висококваліфікованих фахівців, але реальна готовність випускників часто не відповідає очікуванням роботодавців. Попри декларування реформ, трансформаційні процеси залишаються недостатньо ефективними. Бажання України інтегруватися у світовий освітній простір також ускладнюється браком системного вивчення та адаптації зарубіжного досвіду.

Реформа освіти в Україні орієнтована на компетентнісний підхід, що визначається як ключовий напрямок Закону України «Про освіту» (2017). Його мета

– всебічний розвиток особистості через формування компетентностей, необхідних для самореалізації, відповідального громадянства та сталого розвитку країни. До ключових компетентностей належать володіння мовами, математична, екологічна, інформаційно-комунікаційна компетентності, інноваційність, громадянська свідомість, фінансова грамотність та інші, передбачені освітніми стандартами. Попри визнання важливості компетентнісного підходу, науковці НАПН України вказують на його реалізаційні проблеми. Основна увага приділяється предметним компетентностям, тоді як ключові залишаються недостатньо інтегрованими в освітній процес. Зокрема, спостерігається брак практичних орієнтирів у державних стандартах і програмах для впровадження цих компетентностей, що підкреслює необхідність удосконалення підходів до реформи змісту освіти, забезпечуючи ефективну імплементацію сучасних вимог [3, 7].

Дослідження (К. Бугі, Дж. Джі, Дж. Дьюї та ін.) підтверджують, що духовно-культурні цінності впливають на успіх особистості. Інтеграція студента в культуру навчального закладу, яка визначається його місією та цінностями, сприяє критичному мисленню, аналізу та орієнтації на ключові освітні пріоритети, підвищуючи рівень успіху [1–9].

Українські науковці, такі як Н. Бідюк, І. Зварич, О. Кокор та інші, зробили вагомий внесок у вивчення окремих аспектів функціонування вищої освіти США. Однак, у педагогічній науці України відсутні ґрунтовні дослідження трансформаційних змін, які відбуваються в американській освітній системі впродовж останніх десятиліть. Саме ці зміни є основою підвищення якості освіти, дозволяючи системі ефективно відповідати сучасним викликам. Вивчення цього досвіду є важливим для модернізації української освітньої системи [2, 5, 8].

В цьому контексті дослідження американської системи вищої освіти, що характеризується розвиненою структурою, інноваційними підходами та інтеграцією освіти, науки і виробництва, є надзвичайно цінним. Аналіз реформ у США і типологія інституційних змін відкривають можливості для адаптації успішних практик. Такі напрями, як зміни в управлінні, варіативна підготовка фахівців та інтеграція досліджень у виробничу сферу, можуть позитивно вплинути на модернізацію української освіти, що підкреслює важливість обраної теми і перспективність її подальшого дослідження [5, 8].

Університети та коледжі США все більше акцентують увагу на розвитку самостійних, ініціативних особистостей, здатних до самостійного навчання та прийняття рішень. Система формування умінь навчальної самоорганізації студентам краще організовувати свій час, ефективно працювати над завданнями, вирішувати проблеми та адаптуватися до змін у навчальному процесі. В сучасному академічному середовищі де навантаження зростає, а вимоги до результатів навчання стають дедалі більш складними, студентам важливо мати уміння правильно планувати своє навчання, ефективно використовувати час, долати стрес і зберігати психологічну стійкість [4, 9].

Завдяки використанню цифрових платформ для онлайн-курсів, комунікацій та ресурсів для самоосвіти, успішно розвивається у студентів уміння ефективно організувати своє навчання через ці технології. Вміння працювати з різноманітними онлайн-ресурсами, використовувати їх у навчальному процесі, організовувати своє навчання через онлайн-платформи – це важливі навички, які допомагають студентам бути більш конкурентоспроможними на праці. Навчальні заклади США характеризуються різноманітністю навчальних форматів (класичне навчання, змішане навчання, онлайн-курси тощо). Студентам важливо вміти самоорганізовувати себе та навчатися в умовах різних форматів навчання, що включає в себе здатність

адаптуватися до нових вимог і методів навчання. Університети в США фокусуються не тільки на академічних знаннях, а й на розвитку «м'яких навичок» (soft skills), серед яких самоорганізація займає ключову роль. Розвиток вміння організувати ваше навчання та особистий час учнів студентам не лише у навчанні, а й у подальшій кар'єрі, хоча ці навички важливі для професійного зростання та успіху [1, 7].

В умовах постійних змін ринку праці та швидкого розвитку технологій вміння самостійно навчатися і вдосконалювати свої знання стає необхідною умовою для кар'єрного зростання. Вища освіта в США активно формує ці навички через розроблені програми, тренінги та практики для студентів. Від того розуміємо, що система формування навчальної самоорганізації здобувачів освіти є актуальною, оскільки сприяє підготовці студентів до реалій сучасного світу, де вміння організовувати себе, працювати ефективно та адаптуватися до нових умов має критичне значення для успіху в навчанні та професійній діяльності.

Ключовою метою дослідження є аналіз та визначення ефективних методів і підходів у формуванні умінь та навичок навчальної самоорганізації студентів у закладах вищої освіти США, а також оцінка їхнього впливу на академічну успішність, професійну підготовку й загальний розвиток студентів у контексті сучасних вимог до вищої освіти [2, 5].

Реформи освіти в США спрямовані на стандартизоване тестування, підвищення якості роботи педагогів, удосконалення освітнього змісту та середовища. Закон «Кожен учень є успішним» (2015) підтримує акцент на якості освіти, а Меморандум Д. Трампа (2017) сприяє розвитку STEM-освіти. Плани Дж. Байдена передбачають додаткові чотири роки безкоштовної освіти: два для дошкільнят і два для навчання у громадських коледжах. Вивчення цих процесів є цінним для України, яка прагне модернізувати освіту в умовах децентралізації.

Особливості сучасної системи освіти США тісно пов'язані з її історичним розвитком. Вільям Джейнс відзначає, що становлення освіти в США почалося з діяльності пілігримів і пуританських пасторів, які прагнули підтримувати високі стандарти навчання. Серед їхніх здобутків – відкриття Гарвардського коледжу (1636), Бостонської школи латини (1635) та запровадження обов'язкової освіти, що заклало основи для майбутньої шкільної системи. Гарвард був заснований задовго до появи Сполучених Штатів як держави. Джон Тейлор Гатто у своїй книзі відзначає високий рівень грамотності в США у 1840 році, коли неписьменним був лише один із 579 громадян Коннектикуту. Однак наприкінці ХХ століття ситуація погіршилася: 40% чорношкірих і 17% білих не вміли читати, а 96,5% мали проблеми з розумінням текстів [5, 8].

Сучасні дослідження, зокрема роботи Дж. Ма, М. Пендер і М. Уелча, показують прогрес: частка випускників середніх шкіл, що навчаються у вишах, зросла з 51% у 1975 році до 69% у 2015 році. Частка дорослих із бакалаврським ступенем або вище підвищилася з 16% у 1970 році до 36% у 2015 році, що свідчить про значний розвиток системи освіти [3, 8].

Система вищої освіти США є складною та багатогранною, з чітко визначеними характеристиками, що забезпечують її ефективність. Для реалізації дослідження застосовано *теоретичні методи* (аналіз різних джерел та нормативних актів, узагальнення даних, формулювання висновків), *історико-генетичний і ретроспективний аналіз* (виявлення історичних передумов розвитку вищої освіти США), *структурно-змістовий, компаративний аналіз* (визначення спільних і відмінних рис систем освіти США та України) і *метод наукової екстраполяції* (визначення напрямків використання американського досвіду). Аналіз показав

децентралізовану структуру американської системи вищої освіти: федеральний уряд лише координує політику, тоді як управління здійснюється на рівні штатів. Роль Міністерства освіти США обмежується інтеграцією планів розвитку освіти. Досвід США, що поєднує якість освіти, децентралізацію та інновації, є цінним прикладом для модернізації освіти в Україні.

Акредитовані навчальні заклади отримують офіційне визнання якості освіти, що має критичне значення для надання дипломів, участі в державних програмах фінансування та престижу на міжнародному рівні. Неакредитовані заклади мають обмежений вплив і меншу довіру з боку студентів і роботодавців. В США приватні заклади переважають кількісно над державними. Приватні навчальні заклади, зокрема некомерційні, зосереджені на суспільно-корисній діяльності, як-от освіта та дослідження, а комерційні мають бізнес-мету, що обумовлює їхню функціональну спрямованість. Дворічні та чотирирічні заклади відіграють різні ролі [7, 8].

Дворічні коледжі (community colleges) забезпечують доступну освіту, підготовку до працевлаштування чи продовження навчання, а чотирирічні університети пропонують глибші знання, дослідницькі можливості та кваліфікацію. Університети з потужним науковим потенціалом є ключовим елементом системи, що визначає її конкурентоспроможність у світі. Коледжі та спеціалізовані інститути додають різноманітність і ширину спектру освітніх послуг. Різноманітність типів і форм організації вищих навчальних закладів США створює умови для задоволення широкого спектру освітніх і професійних потреб, адаптуючи систему до вимог часу та суспільства, що дозволяє американській вищій школі залишатися лідером у наданні якісної освіти на міжнародному рівні.

Система освіти в США складна для аналізу через її децентралізовану структуру. Е. Дельбанко відзначає, що вона ніколи не була цілісною системою. Освітні заклади можуть мати різні джерела фінансування: федеральні, приватні або місцеві. Наприклад, навчальні плани приватних шкіл відповідають стандартам штату, а окремі предмети фінансуються федеральними фондами. Структура освіти США включає [6, 9]:

1. *Дошкільна освіта*: дитсадки (kindergartens), дошкільні центри (preschools).
2. *Шкільна освіта*: початкові (elementary), середні (middle) та старші школи (high schools).
3. *Вища освіта*: коледжі, університети, технологічні інститути (associate's, bachelor's, master's, Ph.D. програми).

Всі університети США поділяються на [3, 4, 7]:

1. Дослідницькі університети 1 і 2 категорії, які пропонують широкий спектр програм, присуджують від 50 докторських ступенів щорічно та мають значну науково-дослідну активність.
2. Докторські університети з меншою дослідницькою активністю, які присуджують щонайменше 40 докторських ступенів на рік.
3. Загальноосвітні університети, що готують бакалаврів та магістрів (2 роки поглибленого навчання).

Дослідницькі університети, починаючи з першого, відкритого в Балтіморі у 1876 році, поєднують підготовку фахівців, наукові дослідження та впровадження їхніх результатів у практику. Вони залучають як викладачів, так і студентів до фундаментальних досліджень, що впливає на престижність і фінансові можливості закладу.

Освітні програми в американських університетах поділяються на два рівні навчання [5, 9]:

1. *Бакалаврат* (undergraduate) – академічні коледжі забезпечують загальнотеоретичні знання, після чого присвоюється ступінь бакалавра.

2. *Постбакалаврат* (graduate) – дослідницькі та професійні школи готують магістрів, докторів та фахівців із практичними навичками.

Коледжі є найпоширенішим типом ВНЗ та забезпечують освіту від середнього професійного до магістерського рівня. Вони поділяються на магістерські, старші (чотирирічні) та молодші (дворічні) коледжі.

Коледжі є найпоширенішим типом вищих навчальних закладів у США завдяки їхній доступності та адаптивності до потреб студентів, які пройшли тривалий шлях розвитку, сформувавши широку освітню мережу. Сучасні коледжі надають освіту різних рівнів: від середнього професійного до магістерського. Вони поділяються на магістерські, старші (чотирирічні) та молодші (дворічні) коледжі. Така диверсифікація забезпечує гнучкість вибору для студентів різного рівня підготовки [3, 7].

Поряд із коледжами, спеціалізовані інститути відіграють важливу роль у професійній освіті. Хоча вони часто є неакредитованими, ці заклади готують фахівців конкретних галузей, таких як медицина, юриспруденція, інженерія, музика та дизайн. Їхня діяльність спрямована переважно на початкову та середню професійну освіту, що робить їх важливим елементом освітньої системи США. Таким чином, різноманітність коледжів та інститутів сприяє задоволенню широкого спектру освітніх і професійних потреб здобувачів освіти.

Відсутність єдиної системи прийому до ЗВО в США є наслідком децентралізованого підходу до управління освітою, де кожен навчальний заклад має автономію у формуванні власних критеріїв відбору, що дозволяє враховувати специфіку регіону, місію закладу та його ресурсні можливості. Наприклад, елітні університети встановлюють високі вимоги, зокрема тести SAT/ACT, академічні досягнення, мотиваційні листи та співбесіди, тоді як у деяких коледжах може бути спрощений доступ, орієнтований на доступність освіти.

Ключовими показниками прийому до закладів навчання США є такі [4, 7]:

1. *Педагогічні критерії* (середній бал, рангове місце у класі, результати стандартизованих тестів відображають академічний потенціал студента).

2. *Соціальні аспекти* (матеріальне забезпечення сім'ї або соціальний статус, які забезпечують доступність та можливості отримання фінансової допомоги чи грантів для навчання).

3. *Особистісні якості* (мотивація, рекомендації, інтерв'ю, досягнення в позашкільних активностях, які показують характер і здібності абітурієнта).

Такий підхід забезпечує різноманітність студентського складу, сприяє інтеграції різних груп населення та дозволяє кожному навчальному закладу здійснювати свій унікальний внесок у розвиток суспільства [3, 6].

Система навчання в американських університетах кардинально відрізняється від української завдяки своїй «гнучкості» та орієнтації на індивідуальний підхід. Студенти в США мають можливість обирати дисципліни, які відповідають їхнім інтересам і професійним цілям, а також змінювати спеціалізацію під час навчання. Широкий вибір програм спрямований на підготовку до кар'єрного зросту, що робить американську систему привабливою для іноземних студентів. Незвичний графік початку навчання, наприклад, у січні чи травні, що часто викликає подив у студентів із України, обумовлений пропозицією американських університетів щодо гнучкого планування освіти. Оскільки методика навчання значно відрізняється, студентам, які планують вступ до американських університетів, важливо розуміти, що акцент робиться на самостійній роботі, проектному підході та активній

взаємодії. Такі особливості сприяють адаптації до міжнародного ринку та розвитку критичного мислення.

Навчальний рік («academic year») в університетах США, що зазвичай триває 9 місяців, структурований так, щоб забезпечити студентам оптимальне розподілення навчального навантаження та можливість планування часу. Система «семестр» є найбільш поширеною через її зручність, адже вона поділяє рік на дві рівні частини по 4,5 місяці. Літні канікули дають студентам змогу відпочити або займатися стажуваннями чи іншими активностями, що сприяють професійному розвитку, тоді як короткі зимові канікули забезпечують час для відновлення перед новим етапом навчання. Гнучкість початку навчання в осінній (серпень) чи весняний (січень) семестр дозволяє студентам адаптуватися до освітнього процесу в залежності від індивідуальних обставин. Літній семестр («summer semester»), хоч і менш поширений, створює додаткові можливості для пришвидшеного завершення програми або поглибленого вивчення певних предметів. Така структура дозволяє університетам США відповідати різноманітним потребам і очікуванням студентів [4, 7].

Одиницею навчання в американських університетах є *кредит*, яка визначає обсяг лекцій, практичних занять, самостійної роботи або стажування, необхідний для проходження курсу. Для отримання ступеня бакалавра потрібно набрати 120–130 кредитів, а для магістратури – 30-64 кредити. Іноземні студенти з візою F-1 повинні проходити не менше 12 кредитів на семестр, аби зберегти статус. Тривалість навчання в університетах США плановано згідно освітньої програми:

1. Бакалаврські програми тривають 4 роки.

2. Магістерські програми займають 1–2 роки, залежно від кількості набраних кредитів.

Оцінювання студентів охоплює різні форми: письмові завдання, презентації, лабораторна робота, участь у практичних заняттях та іспити. Оцінки за кожен курс варіюються: «A» (відмінно), «B» (вище середнього), «C» (середньо), «D» (мінімально), «F» (незадовільно). Така система стимулює постійний прогрес протягом семестру. Середній бал (GPA) є важливим показником академічної успішності студента, який розраховується на основі оцінок, отриманих за кредити. GPA допомагає університетам оцінити прогрес студента і визначити його готовність до переходу на наступний курс. Для більшості закладів мінімальний середній бал становить «2,0», що вважається задовільним рівнем. Система оцінювання GPA становить [3, 5]:

1. A – 4,00 (відмінно)
2. B – 3,00 (вище середнього)
3. C – 2,00 (середньо)
4. D – 1,00 (мінімальний прохідний рівень)
5. F – 0,00 (незадовільно)

Університети США та Канади відомі неформальними відносинами між викладачами і студентами. Викладачі часто доступні під час «робочих годин» для консультацій та обговорення проєктів. Активний обмін думками і критичне мислення заохочуються, що сприяє інтелектуальному розвитку студентів і стимулює їхню зацікавленість у предметі. Ця система створює середовище, де студенти можуть вільно висловлювати свої ідеї та розвивати власний потенціал.

Таким чином, вивчення досвіду США, де існує культ вищої освіти, важливе через її вплив на економіку і високі позиції у світових рейтингах (8 університетів у топ-12 за Times Higher Education 2023–2024). Дослідження численних учених

підкреслюють цінність аналізу історії, управління та функціонування освіти в США для трансформації освіти в Україні [1, 5].

США є батьківщиною ступеня MBA, що сьогодні надзвичайно популярний у світі та здобувається в бізнес-школах. Вища освіта США характеризується комерціалізацією і тісними зв'язками з корпораціями, що сприяло появі корпоративних університетів у 70-х роках ХХ століття. Першим із них був Hamburger University компанії McDonald's, створений у 1961 році. Згодом корпоративні університети з'явилися у Disney, Coca-Cola, Motorola, General Electric.

Освіта США є прикладом децентралізованої системи, де управління середньою освітою здійснюється урядами штатів. Кожен із 50 штатів має власні нормативно-правові акти, які регулюють термін і зміст навчання, умови зарахування, фінансування та вимоги до педагогів. Освітню політику визначає Рада з освіти штату (State Board of Education), що керує виконавчим органом – Департаментом з освіти та Інспектором державних шкіл. Основна адміністративна одиниця – Місцевий шкільний округ (Local Education Agency). Хоча дошкільна та шкільна освіта підпадають під ці управлінські органи, вища освіта США користується широкою автономією, що дозволяє університетам і коледжам незалежно управляти своєю діяльністю [3, 7].

Міністерство освіти США (створене у 1979 році) є одним із найменших виконавчих департаментів. Його місія – забезпечення рівного доступу до якісної освіти, успішності та конкурентоспроможності учнів. Департамент успішно реалізує численні програми, як-от гранти Пелла для фінансової допомоги студентам, співпрацює з громадськими організаціями та зосереджений на стратегічних задачах освіти, адже адміністративні функції перебувають у підпорядкуванні штатів. Така структура сприяє ефективному управлінню та економії ресурсів [2, 9].

Однією з ключових рис управління освітою у США є стратегічне прийняття рішень, що базується на дослідженнях і об'єктивній інформації. Наприклад, доповіді «Нація в небезпеці» (1983) і «Випробовування лідерства» (2006) стали основою для освітніх реформ.

Вища освіта США вирізняється різноманітністю й ієрархією, залежно від обсягу наукових досліджень і рівня академічних ступенів. Чітке визначення поняття «вищий навчальний заклад» відсутнє – ним вважається будь-яка освітня установа, що забезпечує навчання після середньої школи. Для класифікації цих закладів застосовується Класифікація Карнегі, започаткована у 1970 році. Вона описує різноманіття інституцій на основі емпіричних даних і регулярно оновлюється, забезпечуючи актуальність досліджень у сфері освітньої політики. З 2014 року її упорядковує Університет Індіани, залишаючи незмінною назву.

Класифікація Карнегі 2015 року, оновлена у 2016 році, використовує сучасні дані федеральних агентств, таких як Національний центр статистики освіти, статистики науки й інженерії та Рада коледжів. Головною особливістю цієї редакції є детальна увага до коледжів, що надають ступінь associate's degree. Ці коледжі класифікуються за місцем розташування (сільські, приміські, міські), кількістю кампусів (один чи кілька) та типом власності (державні, приватні, некомерційні, комерційні) [2, 6].

Community colleges (комм'юніті коледжі) відіграють важливу роль завдяки доступності: невисокій вартості навчання, близькості до місця проживання та відкритій політиці прийому. Вони забезпечують освіту для студентів із малозабезпечених сімей, дорослих, які підвищують кваліфікацію, і тих, хто першим у родині здобуває вищу освіту.

Рейтинг найкращих університетів США, заснований на даних про академічну репутацію, затребуваність випускників, наукові дослідження та інші критерії. Відповідно до рейтингу високих стандартів освіти та інновацій університетів у США відмічено такі [3, 5, 8]:

1. *Прінстонський університет* (Princeton University) – відомий високим рівнем випуску та популярними спеціальностями, такими як інженерія, гуманітарні та природничі науки.

2. *Стенфордський університет* (Stanford University) – розташований поруч із Силиконовою долиною, славиться інноваційними програмами та випускниками, які заснували провідні компанії.

3. *Массачусетський технологічний інститут* (Massachusetts Institute of Technology, MIT) – лідер у галузі технологій, інженерії та природничих наук.

4. *Гарвардський університет* (Harvard University) – один із найстаріших і найпрестижніших університетів світу, відомий своїми програмами права, бізнесу та медицини.

5. *Каліфорнійський університет Берклі* (University of California, Berkeley) – провідний державний університет із сильними програмами в галузі науки та техніки.

6. *Сльський університет* (Yale University) – відомий своїми гуманітарними та мистецькими програмами.

7. *Чиказький університет* (University of Chicago) – славиться своїми дослідженнями та економічними програмами.

8. *Університет Пенсильванії* (University of Pennsylvania) – відомий бізнес-школою Wharton.

9. *Колумбійський університет* (Columbia University) – розташований у Нью-Йорку, пропонує широкий спектр програм.

10. *Корнельський університет* (Cornell University) – університет Ліги Плюща з сильними програмами в галузі сільського господарства та інженерії.

В США університети мають свободу щодо вибору програм і джерел фінансування, як-от плата за навчання, фонди, прибутки від досліджень. Штати регулюють діяльність вишів, забезпечуючи різноманітність закладів, що дозволяє студентам обирати заклади відповідно до власних запитів. Студенти можуть переходити між університетами в межах штату, зберігаючи академічний статус. Іноземці й студенти з інших штатів сплачують вищу плату. Конкуренція стимулює заклади до впровадження новацій та забезпечення високих стандартів.

Широка автономія вищих навчальних закладів у США призвела до відсутності єдиних критеріїв вступу. Кожен університет визначає свої правила, враховуючи академічний, творчий і соціальний потенціал студентів. Серед ключових вимог: атестат, транскрипт, результати тестів (SAT, ACT), середній бал (GPA), есе, рекомендації, наукові праці, досвід роботи, співбесіда та платоспроможність тощо [5, 8].

ACT (American College Testing) є стандартизованим тестом, який учні складають після школи для вступу до університетів, подібно до українського ЗНО. Його проводить некомерційна організація ACT, Inc. Спершу тест складався з чотирьох розділів: англійська, математика, суспільні та природничі науки. З 1989 року суспільні науки замінено на читання (Reading), а природничі науки перейменовано на Science Reasoning Test, що фокусується на логіці та вирішенні проблем. Починаючи з 2015 року, тест доступний як у комп'ютерному, так і в паперовому форматі [4, 8].

SAT (початково Scholastic Aptitude Test) зазнав кількох змін назв, остання з яких у 2004 році скоротила його до SAT та SAT Subject Tests. Тест оцінює знання учнів у трьох категоріях: читання (CR), математика (M) та письмо (W) – кожна за шкалою від 200 до 800 балів. Розділ письма включає завдання множинного вибору (20-80 балів) та написання твору (2-12 балів). Цей стандартизований тест широко використовується для вступу до університетів США.

Американська система вступу до вишів базується на принципах демократії, рівності, недискримінативності та конкурентності. Вона забезпечує рівні можливості для вступників, враховуючи їхні академічні та практичні переваги без упередженого ставлення. Гнучкість структури університетів проявляється у відсутності кафедр, замість яких професори керують науково-освітніми програмами. Система орієнтована на індивідуальний підхід до вибору курсів (Major і Minor), що сприяє формуванню професіоналів, творчому розвитку та впевненості студента [3, 8].

Дисципліни в університетах США класифікуються за типом та рівнем. Основні дисципліни (Core courses) є обов'язковими для всіх. Дисципліни спеціальності (Major courses) та додаткової спеціалізації (Minor courses) формують професійну спрямованість, а дисципліни за вибором (Elective courses) дозволяють розширити знання. За рівнем складності дисципліни поділяються на [3, 8]:

1. Початкова професійна підготовка (Vocational Certificate Credit Course).
2. Нижній рівень програм бакалавра чи асоційованого ступеня (Lower Division Courses).
3. Верхній рівень програм бакалавра (Upper Division Courses).
4. Дисципліни магістерських чи докторських програм (Graduate Degree Courses).

В США активно впроваджуються новітні технології в освіті. Викладачі використовують електронну пошту, месенджери, соціальні мережі та web-сторінки для комунікації зі студентами й розміщення матеріалів. Студентам допомагають центри, напр., Мовний центр і Центр розвитку кар'єри. Вільний вибір предметів виключає академічні групи, тому курси розробляються так, щоб врахувати різний рівень підготовки студентів.

Оцінка діяльності університетів США базується на результативності (заяви на вступ, показники випуску, працевлаштування за фахом), доступності освіти (вік, стать, етнічна та расова приналежність студентів), фінансовій ефективності (вартість навчання, фінансова допомога) та якості викладацького складу (учений ступінь, наукова активність, ефективність викладання).

Відповідно до зазначеного вище, найпрестижнішими закладами США є університети Ліги Плюща: Гарвард, Прінстон, Єль, Колумбійський, Корнельський, Пенсильванії, Брауна та Дортмунда. Також виділяються: Стенфорд, Берклі, Чиказький університет, МІТ, Каліфорнійський технологічний інститут, а серед жіночих коледжів «Сім сестер» – Вассар, Редкліфф, Брін Мар, Веллслі, Маунт-Голіок, Барнард і Сміт [4, 8].

Діяльність сфери вищої освіти в США регулюється Законом про вищу освіту (2008), який обумовлений законом 1965 року. Основні відмінності між США та Україною включають ступінь автономії університетів, рівень державного контролю, добровільну акредитацію у США й обов'язкову в Україні, інтенсивність взаємодії з ринком праці, джерела фінансування, критерії якості освіти та відкритість даних про діяльність закладів [5, 9].

Релігія значно вплинула на розвиток вищої школи США. Перші коледжі, як-от Гарвардський, заснований у 1636 році, функціонували як релігійні заклади. Хоча

після революції 1776 року вплив релігії зменшився, свободу й автономію університетів закріпило рішення 1816 року на користь Дартмутського коледжу в судовій справі проти уряду Нью-Гемпшира. Чимало ВНЗ, заснованих як теологічні, зберігають зв'язки з церквами-засновниками або будують навчальні програми на релігійних ідеях, зокрема, Університет Брендайс чи коледж Роаноук.

Головною ідеєю американської вищої освіти є демократизація, яка передбачає різноманітність інститутів, академічну свободу та доступність. Це обумовлено історією державності США, заснованою на рівноправності й свободі. На початку ХХ століття громадянська освіта стала важливим інструментом для адаптації іммігрантів через мовну підготовку та знайомство з інститутами США. Т. Джефферсон підкреслював важливість загальної освіти, запропонувавши триступеневу систему, що включала початкові школи, коледжі та поглиблене вивчення наук, і заклав ідеї гуманізму в освіту, зокрема у Вірджинському університеті.

Ідея ліберальної освіти, яка поєднує виховання громадянина, інтелектуала і джентльмена, є ключовою традицією американської вищої школи. Джон Ньюмен стверджував, що університет – це інтелектуальне середовище, покликане виховувати інтелект через вільну освіту. У ХХ столітті цю ідею розвинув Р. Хатчінс, президент Чиказького університету, запропонувавши «Чикагський план» класичної освіти, заснований на автономії університету та вихованні громадян-інтелектуалів. Він популяризував метод «великих книг» як основу класичної університетської освіти, протидіючи утилітаризації та комерціалізації університетів [4, 8].

Прагматизм, розвинутий Дж. Дьюї, розглядає загальну освіту як засіб самопізнання й соціальної трансформації, що поєднує особисті та суспільні цінності. Його прогресивна освіта виступає проти схоластики, готуючи людину до майбутнього через вивчення досвіду минулого і сучасного. Це «діяльнісне навчання», спрямоване на розвиток дослідницького духу й реконструкцію особистого досвіду. Дж. Дьюї критикував вузькопрофесійні підходи й доктрину «вічних істин», наголошуючи на важливості науки, техніки та соціальних питань для суспільства [5, 8].

Національна освіта оновлюється через гуманізацію, посилення природничих наук, мистецтв і історії, зберігаючи віру в рівність і людський інтелект. Теорія кейнсіанства Дж. Кейнса, що стала відповіддю на економічну кризу 20-30-х років ХХ ст., закріпила роль держави як регулятора економічних і соціальних процесів. Хоча в ХХ столітті домінувало посилення державного впливу, згодом було визнано необхідність балансу між ринком і державою для стабільного розвитку.

Науково-технічна революція другої половини ХХ ст. трансформувала університети, зробивши їх ключовими елементами «технотронного» або «інформаційного» суспільства. Концепції Дж. Гелбрейта, З. Бжезинського, Е. Тоффлера і Д. Белла підкреслюють роль освіти й інформації в сучасному світі. За Д. Беллом, університети й дослідницькі інститути стають провідними структурами, що накопичують і поширюють теоретичні знання, які є стратегічним ресурсом нового суспільства. З. Бжезинський зазначає, що технотронне суспільство, засноване на знаннях та інтелекті, здатне подолати несправедливість [3, 8].

У 1980-х роках теорія «людського капіталу» вплинула на розвиток вищої освіти США, акцентуючи її роль у формуванні знань, умінь та професійної мотивації. Інвестиції в освіту підвищують продуктивність праці й заробітки. У 90-х роках освіта розглядалась як стратегічна інвестиція для досягнення економічних і

соціальних результатів. Прихильники теорії вивчали економічну ефективність освіти, джерела фінансування та роль держави у цьому процесі.

Г. Беккер запропонував модель оцінки економічної ефективності освіти через людські ресурси, враховуючи пожиттєві заробітки випускників і втрачений дохід під час навчання. Визначена віддача від інвестицій у навчання склала 12-14% річного прибутку. Теорія людського капіталу підтвердила роль освіти у зростанні економіки та вплинула на суспільне сприйняття інвестицій у людину як довготривалий виробничий ефект, сприяючи розвитку освіти у багатьох країнах. Теорія «людського капіталу» визначила освіту як пріоритет, прирівнявши її значення до оборони країни. Президент Дж. Кеннеді підкреслив, що інвестиції в освіту забезпечують 40% зростання національного доходу. Однак, теорія має обмеження, адже зосередження лише на економічній вигоді ігнорує інші важливі аспекти.

Теорія фільтру розглядає освіту як засіб відбору працівників за їх виробничими якостями, слугуючи сигналом для роботодавців про якість робочої сили. Цей підхід, відомий як «креденціалізм», широко застосовується в США. Однак, як і теорія людського капіталу, теорія фільтру не відповідає на всі запитання щодо значення освіти для суспільства. Перша концентрується на попиті, а друга – на пропозиції праці, разом доповнюючи одна одну [2, 5].

Теорія двох ринків праці розглядає первинний ринок як престижний із можливостями для кар'єрного зростання, де освіта підвищує продуктивність, а доступ часто залежить від соціального статусу. Вторинний ринок праці характеризується відсутністю пільг, кар'єрного зростання та низькою мотивацією працівників, що підтримує упередження роботодавців.

Консюмеризм в освіті трактує університет як частину «вільного ринку», де освіта – це товар, що має відповідати викликам суспільства, демонструючи гнучкість і ефективність. Концепція «мультиуніверситету» К. Керра визначає сучасний університет як складну систему спільнот, об'єднаних цілями і управлінням. Президент виконує ключову роль у зв'язку університету із зовнішнім середовищем і врегулюванні внутрішніх суперечок. Такий університет стає центром «індустрії знань» і ґрунтується на федеральному фінансуванні, що сприяє виробництву й споживанню знань [3, 9].

Ідеї К. Керра стали впливовими в обговоренні майбутнього американської вищої освіти, порушуючи питання академічної свободи, соціального замовлення, традицій проти новаторства, а також конфлікт між «мультиуніверситетом» і класичним університетом. Серед викликів залишається забезпечення національної єдності в умовах етнічного різноманіття, що сприяло розвитку концепції «полікультурної освіти», зумовленої міграцією та демократизацією після реформ 1960-х років. Теорія асиміляції наголошує на інтеграції через єдину національну культуру, мову й цінності, протиставляючи сегрегації і сепаратизму, що робить освіту ключовою для досягнення єдності.

Теорія культурного плюралізму акцентує увагу на плюралістичній природі демократичних суспільств, які базуються на толерантності та свободі різноманіття. Вона підкреслює роль етнічної групи у соціалізації особистості та заперечує ідею «вищих» і «нижчих» культур, пропонуючи включення етнічних елементів у освіту, що проявляється у створенні «етнічних» коледжів, як-от 105 «історично чорних» університетів, «племінних» коледжів для корінних жителів та заохоченні розвитку іспаномовної освіти в південних штатах [5, 9].

Теорія полікультурності базується на гармонії етнічного й загальнонаціонального, відкидаючи сепаратизм і повну інтеграцію. Її мета –

створення відкритого суспільства, де всі групи мають можливості для саморозвитку, зберігаючи своє культурне походження. Концепція визнається актуальною, адже до 2050 року меншини можуть стати більшістю. Ідеї полікультурності поєднуються з глобалістикою, утворюючи концепцію «глобальної освіти», що акцентує на взаємозв'язках між країнами та формує нове бачення світу на основі гуманізму та сучасного ставлення до середовища.

Таким чином, глобалізація вищої освіти США призвела до скорочення державного фінансування, посилила її комерціалізацію, змінила управління та загострила конкуренцію на ринку освітніх послуг. З'явилися корпоративні та віртуальні університети, розширилися міжнародні зв'язки та кооперація з корпораціями. Університети трансформувалися у «підприємницькі», орієнтовані на прибуток. Хоча цей процес зблизив освіту з ринковою економікою, він також породив негативні наслідки, зменшивши роль освіти у створенні суспільного добробуту й справедливості. Дослідники наголошують, що вплив глобалізації залишається дискусійним [5, 7].

Глобалізація та інтернаціоналізація сприяли зростанню міжнародної складової у діяльності університетів США: залученню іноземних студентів, розширенню співпраці, відкриттю філіалів за кордоном і розвитку дистанційного навчання. Університети стали центрами глобальної освіти, залучаючи іноземних фахівців, важливих для економіки. Водночас залишаються актуальними питання співвідношення ліберальної освіти і професіоналізації, ролі університету, а також нові виклики – посилення державного регулювання, збереження академічної свободи та забезпечення багатокультурної освіти в умовах змін.

Система вищої освіти США включає акредитовані й неакредитовані заклади, державні та приватні, дворічні й чотирирічні. Лише акредитовані установи надають повноцінні освітні послуги, тоді як неакредитовані заклади займаються професійною підготовкою. Акредитація, запроваджена наприкінці XIX століття, оцінює якість освіти за підтримки федерального уряду, уряду штатів та професійних асоціацій. Вона буває загальною (6 регіональних спілок) і спеціалізованою, яку здійснюють професійні організації, зокрема, Комітет з акредитації медичної освіти чи Спілка з акредитації інженерних технологій.

Акредитаційний статус дозволяє установі називатися вищим навчальним закладом, здобувати довіру держави та громадськості, претендувати на державне фінансування й участь у програмі Title IV. Такі заклади реалізують освітні програми, що відповідають вимогам Міністерства освіти США, та присуджують ступені. Неакредитовані установи можуть включати акредитовані факультети й програми, а структуру вищої школи характеризують кількість закладів і чисельність студентів [4, 7].

У 1980-1990-х роках у США спостерігалось уповільнення зростання чисельності студентів на тлі збільшення кількості вищих навчальних закладів. Однак, на початку XXI століття, з підвищенням державного фінансування, відбулося активне зростання кількості студентів. У 2012 році навчальні заклади поділялися на державні (35%) та недержавні (65%), що свідчить про домінування приватного сектору в американській вищій освіті [6, 9].

Приватний сектор вищої освіти є поширеним у багатьох країнах, зокрема в Україні, хоча він часто сприймається як конкурент державних ЗВО. В США ситуація протилежна: 77% студентів здобувають освіту в приватних закладах, які займають високі позиції в рейтингах та мають потужну науково-дослідну базу. Попри домінування приватних вузів за кількістю, більшість студентів (72%) навчаються в державних закладах [3, 5].

Частка державних закладів у США менша, ніж недержавних, але більшість студентів навчаються в державних вузах через їхню масову орієнтацію, на відміну від елітарних недержавних закладів. Приватні вузи поділяються на комерційні та некомерційні. Некомерційні заклади мають суспільно-корисну мету й спрямовують ресурси на розвиток, тоді як комерційні орієнтовані на прибуток, витрачаючи менше на покращення. Сьогодні 54% недержавних вузів є некомерційними, а 46% – комерційними (у 1980 р. співвідношення складало 90% і 10%) [4, 8].

Некомерційні університети у США, хоча й не є великими, відомі своєю якістю та елітною освітою, формуючи групу провідних дослідницьких установ, які впливають на розвиток освіти та науки. Багато з них підтримуються релігійними організаціями. Водночас комерційні заклади орієнтуються на середній або нижчий рівень освіти, маючи на 15% меншу кількість порівняно з некомерційними та обслуговуючи вдвічі менше студентів. Вони зосереджені на підготовці фахівців у галузях бізнесу, мистецтва, музики, програмування тощо.

Державні вузи у США створюються владними структурами штатів і місцевими органами, складаючи основу масової професійної освіти. Їхня чисельність і кількість студентів перевищують федеральні заклади, частка яких становить менше 1%. Система вищої освіти відзначається децентралізацією, адже федеральний уряд не встановлює загальнонаціональні програми, а рішення ухвалюються на рівні штатів. Функція федерального уряду зводиться до загального керівництва і гарантії рівного доступу до освіти [5, 9].

В США загальнонаціональну політику в сфері вищої освіти формує Міністерство освіти, яке інтегрує плани розвитку освіти з економічним зростанням. На рівні штатів функціонують Департаменти освіти, які представляють інтереси громадськості та окремих навчальних закладів. Департаменти, призначені губернатором і затверджені законодавчими органами, відповідають за призначення президента університету. Адміністративне управління вузами здійснюється через керівні органи: управлінські ради штатів для державних закладів та ради опікунів або керуючих для недержавних установ.

Рада опікунів американських вузів, яка складається з осіб із високим статусом і капіталом, розробляє фінансову та академічну політику, контролює власність і витрати навчального закладу. Члени ради часто є випускниками вузів і зустрічаються 3-4 рази на рік. Лише 7% опікунів працюють в адміністрації або викладають. Американські вузи мають максимальну автономію, опираються на громадські структури і пропонують освітні послуги з вищої та середньої професійної освіти, сформованої у 1960–1970-х роках [3, 9].

Дворічні коледжі в США є унікальними навчальними закладами, які виникли шляхом об'єднання технічних і професійних шкіл із регіональними коледжами молодшого ступеня. Вони пропонують академічні програми, що відповідають першим двом рокам навчання у чотирирічних університетах, і забезпечують переведення на третій курс. Коледжі також надають професійну підготовку, пропонують курси підвищення кваліфікації та сертифікати за професіями, які не потребують вищої освіти. Після завершення навчання студенти отримують ступінь молодшого спеціаліста й можуть продовжити навчання для здобуття ступеня бакалавра.

Співвідношення чотирирічних і дворічних закладів у 2023-2024 роках становило 57% до 43%, що демонструє суттєву роль дворічних вузів, попри їх відносно недавнє формування. Частка таких закладів у вищій освіті зросла з 37% у 1974 році до 40% у 1980 році, а у 2022 році знизилася до 36,9%, що пояснюється швидшими

темпами зростання кількості чотирирічних вузів після 1980 року та вплинуло на загальну структуру вищої освіти [3, 6].

В 2022 році середня кількість студентів у державних чотирирічних вузах становила 4880 осіб, тоді як у недержавних – 1925 здобувачів освіти. Розвиток економіки та науково-технічний прогрес у ХХ столітті призвели до реформування системи освіти, створення гнучкої та диверсифікованої структури.

Вищу освіту США представляють три типи навчальних закладів: університети, коледжі та спеціалізовані інститути. Університети є ядром системи, зосереджуючи потужний науковий і професійний потенціал. Особливе місце займають дослідницькі університети, які здійснюють фундаментальні дослідження. Перший такий університет, названий на честь Джона Хопкінса, з'явився у 1876 році в Балтіморі. Згодом до приватних дослідницьких установ долучилися державні [5, 9].

Сучасні дослідницькі університети в США виконують три ключові функції: професійна підготовка, проведення досліджень і впровадження їх результатів у практику, що визначає їх роль у сфері вищої освіти й науки. Вони отримують підтримку від суспільства, бізнесу та держави, але стикаються з ризиком комерціалізації, коли пріоритет надається прибутковим проектам. Наприклад, університет Дж. Хопкінса значні кошти витрачає на дослідження, водночас отримуючи фінансування за військові замовлення, що може викликати етичні й соціальні питання [4, 7].

Критерієм якості освіти в університетах США є співвідношення студентів першого та другого рівнів. У приватних університетах переважають студенти другого рівня, тоді як у державних основний акцент робиться на масову освіту бакалаврату. Найпоширенішим типом навчальних закладів є коледжі, які пропонують освіту від середнього професійного рівня до магістра. Магістерські коледжі прирівнюються до університетів, мають два рівні навчання й присвоюють ступені бакалавра та магістра. Якість другого рівня навчання суттєво варіюється між закладами.

Другий рівень магістерських коледжів включає однорічні та дворічні професійні школи, які мають скромне матеріально-технічне забезпечення та обмежений висококваліфікований викладацький склад. Випускники магістерських і докторських університетів демонструють вищий рівень підготовки. У США важливішим є статус і престиж закладу, ніж його рівень, що вважається недоліком системи.

Старші (чотирирічні) коледжі забезпечують класичну академічну освіту, присвоюють ступінь бакалавра й здебільшого є приватними закладами. Вони поділяються на гуманітарні та багатопрофільні, з акцентом на філологічну, історичну й релігійну підготовку [3, 9].

Молодші (дворічні) коледжі є найпоширенішими в системі вищої освіти. Вони бувають однопрофільними, з простою структурою й невеликою кількістю викладачів, та багатопрофільними, з більш складною організацією. Спочатку ці заклади фокусувалися на загальноосвітній підготовці, але з 1930-х років додали елементи технічного навчання, сприяючи створенню професійних шкіл. У 1950-1970-х роках зросла кількість таких коледжів через попит на висококваліфікованих працівників і доступність їхніх програм, тісно пов'язаних із ринком праці.

Молодші коледжі в США є першим рівнем вищої школи, де кращі учні можуть продовжити навчання в старших коледжах на другому чи третьому курсі. Їх виникнення зробило систему освіти триступеневою, включаючи 1725 дворічних коледжів. Водночас у США функціонує 1046 спеціалізованих інститутів, які здебільшого є неакредитованими закладами й забезпечують підготовку фахівців у

конкретних галузях, як-от медицина, юриспруденція, мистецтва або бізнес. Навчання в таких інститутах здебільшого охоплює початковий і середній рівні професійної освіти [5, 9].

Етнічно-расові коледжі США, де навчаються афроамериканці, індіанці та іспаномовні студенти, збереглися попри антидискримінаційний закон 60-х років. Від 80-90-х років XIX ст. у вузах запроваджено елективну систему, що дозволяє студентам обирати курси з переліку закладених програм. Система поділяє курси на обов'язкові та факультативні й дозволяє включати курси з інших факультетів. Через це навчальні програми студентів одного факультету відрізняються, а студентські групи є нестабільними та нетривалими [3, 9].

Зміст освіти в американських університетах охоплює фундаментальні знання й спеціалізацію. Фундаментальні дисципліни базуються на принципах ядра, вибіркової та елективності, де студенти обирають предмети із запропонованих вузом програм. Навчальні курси згруповані в чотири блоки: гуманітарний і соціально-економічний, природничо-науковий, професійний і практичний, а також дисципліни за вибором. Деякі університети, як-от Гарвардський, мають альтернативне групування дисциплін у три блоки, що поєднують ці напрями [4, 9].

Студенти обирають спеціалізацію самостійно, часто за принципом «мейджор-майно́р», який передбачає поглиблене вивчення основних предметів («мейджор») та додаткових дисциплін («майно́р»). Вперше впроваджений у 1877 році в університеті Джона Хопкінса, цей підхід має різні форми: професійну, міжгалузеву, подвійної концентрації, укомплектовану та деконцентрацію. Система поєднує свободу вибору, глибоке вивчення спеціальності та розширення світогляду, готуючи фахівців із необхідними знаннями й навичками. Додаткові предмети також підтримують інтерес до навчання, запобігаючи розчаруванню.

Основою американського академічного коледжу є єдина програма загальної освіти, що забезпечує фундаментальні знання і допомагає студентам визначитися зі спеціалізацією, часто займаючи до трьох років. Ця програма, за оцінками експертів, дає перевагу американській системі, дозволяючи студентам обирати спеціальність і кар'єру після другого чи третього курсу. Елективні програми відзначаються гнучкістю, оновлюваністю та міждисциплінарним підходом, що сприяє нестандартному мисленню і здатності вирішувати комплексні проблеми.

Основні недоліки системи включають слабку теоретичну підготовку, фрагментарність знань та надмірну орієнтацію на вимоги ринку праці, що знижує значимість фундаментальних знань. Провідні університети США підтримують високі стандарти теоретичного викладання, тоді як більшість вузів середнього рівня адаптують програми до ринкових потреб, приділяючи менше уваги формуванню наукового потенціалу та культурних традицій [2, 8].

Для підготовки фахівців з актуальними знаннями важливо враховувати, що щороку оновлюється 5% теоретичних і 20% професійних знань. У США використовується поняття «період напіврозпаду компетентності», що визначає час, протягом якого компетентність фахівців знижується на 50% через появу нової інформації, що вимагає інтеграції дисциплін і розвитку здатності генерувати нові ідеї. Навчальні програми зменшують обсяг теоретичних знань, натомість посилюючи практичну складову і враховуючи останні науково-технічні досягнення [2, 9].

Елективна система навчання в США базується на кредитній системі, впровадженій у 1869 році. Вона оцінює час, витрачений на курси, що включають лекції, семінари, стажування та інші види «академічного досвіду». Один семестр із двома заняттями на тиждень еквівалентний 3-4 кредитам (1 кредит – 40 годин). Для

отримання ступеня бакалавра необхідно 140 кредитів, а магістра – 48. Система забезпечує свободу вибору навчального режиму, дозволяючи студентам самостійно планувати програми й набирати потрібну кількість кредитів для здобуття ступеня.

Американські вузи запровадили систему конвертації курсів, що дозволяє студентам легко переводитися між закладами. В Україні подібної системи немає, що ускладнює переведення. У другій половині XX століття в США навчання стало більш орієнтованим на самостійну роботу, змінивши співвідношення часу аудиторного навчання і самостійної роботи з 1:2 до 1:3. Лекції тепер спрямовані на розвиток інтересу, тоді як позааудиторна робота стала основною формою навчального процесу. Студент Гарварду проводить в аудиторії 12 годин на тиждень, український – 15-20 годин [3, 9].

Зростання обсягу наукової інформації змінило лекції, доповнивши їх науково-методичними, організаційними та світоглядними аспектами. З'явилися навчально-дослідницькі лабораторії, де студенти виконують завдання для освоєння принципів дисципліни, а найздібніші беруть участь у складних проектах за підтримки Національного наукового фонду. Способи навчання трансформувалися, а процес комп'ютеризації у США випереджає інші країни, забезпечуючи лідерство в дослідженнях, технічних розробках та їх впровадженні.

Комунікація між студентами й викладачами змінилася завдяки використанню електронної пошти, Інтернету та інтерактивних технологій. Провідні університети використовують оптоволоконні відеосистеми для інтерактивних лекцій і презентацій. Програма «Partnerships Through Telecommunications», реалізована за участі Каліфорнійського університету й Hewlett Packard, забезпечила доступ до магістерських лекцій для працівників заводу, охопивши 16 центрів і 500-750 студентів щороку.

Традиційні методи навчання доповнені інформаційними технологіями. Сучасні підручники мають ілюстрації, комп'ютеризовані тести, відеофрагменти та індивідуальні коди для доступу до оновлюваних навчальних матеріалів онлайн. Навчання у вузах США проводиться на денній і заочно-дистанційній формах, впроваджених ще у 1830 році. Освіта онлайн базується на електронних курсах, консультаціях, дискусіях і складанні іспитів через Інтернет, а матеріали доступні в електронних бібліотеках та онлайн-системах [4, 7].

Нині в США більше половини вузів пропонують дистанційну освіту, зокрема й акредитовані віртуальні університети, зокрема, Міжнародний університет Джонса. Дистанційне навчання збільшує кількість студентів, програм і курсів, знижує витрати, розширює доступ до освіти та задовольняє потреби ринку праці. Система передбачає багаторівневу освіту зі ступенями молодшого спеціаліста, бакалавра, магістра, професійного та докторського рівнів.

Ступені в США поділяють на академічні та професійні. Академічні ступені охоплюють бакалавра (напр., B.A. in History), магістра (напр., M.A. in Sociology) і доктора філософії (Ph.D.). Професійні докторські ступені мають спрощені назви, наприклад, доктор медицини (Doctor of Medicine) чи доктор музичних мистецтв (Doctor of Musical Arts). Номенклатура магістерських ступенів значно ширша (напр., професійний ступінь магістра педагогічних наук (Master of Education)), ніж бакалаврських [3, 9].

В другій половині XX століття рівні академічних і професійних ступенів зблизилися, а їх назви перестали визначати рівень кваліфікації. Наприклад, юридична освіта в США охоплює ступені доктора права (J.D.), магістра права (L.L.M.) та доктора юридичних наук (S.J.D.). Елективні програми пропонують суміщені ступені, як-от бакалавра і магістра чи доктора філософії й професійного

доктора. Навчальні програми поділяються на класичні (науково-технічні, гуманітарні) й професійні, з орієнтацією на різні галузі.

У другій половині ХХ століття професійні навчальні програми значно розширилися через потреби ринку праці, до початку ХХІ століття вони стали основною частиною освітніх програм. Найбільше зросла частка магістерських ступенів у галузях правоохоронних органів і пожежної безпеки (4,8 раза), дозвілля і розваг (10,2 раза), юриспруденції (3,4 раза), торгівлі та транспортних перевезень (3,4 раза), а також ЗМІ та зв'язків з громадськістю (2,8 раза [5, 8]).

Кількість докторських ступенів найбільше зросла за програмами правоохоронних органів і пожежної безпеки (6,2 раза), інженерних технологій (5,6 раза) та журналістики (3,4 раза). Розширення професійних програм скоротило класичні, зокрема у бібліотечних науках і літературі, на 20%. Ринкова економіка і науково-технічний прогрес зменшили попит на гуманітарні науки. Програма «Освіта для життя» підтримує гуманітарну освіту, формуючи критичне мислення і адаптивність. Водночас зросла кількість студентів у галузі комп'ютерних наук, із випуском докторів, що зріс у 6,3 раза з 1980 до 2011 року.

Протягом досліджуваного періоду природничі й науково-технічні програми в США розширилися незначно, особливо в сферах математики та статистики. Вища освіта США вирізняється диференційованою мережею закладів із багаторівневими програмами, провідними дослідницькими університетами як основою системи, тісними зв'язками з роботодавцями для працевлаштування випускників, і гнучкістю, що враховує потреби студентів.

В період президентства Дж. Буша-старшого (1989–1993) значна увага приділялася реформуванню освітньої політики, зокрема через ініціативу «Америка 2000», яка визначила стратегічні цілі освіти до 2000 року. Незважаючи на економічні труднощі, у 1992 році було збільшено допомогу студентам із малозабезпечених сімей. За президентства Б. Клінтона (1993–2001) під час економічного підйому пріоритетом стали інвестиції в людський капітал, а понад третину федерального бюджету спрямовано на розвиток науки й фундаментальні дослідження. В 1996 році впроваджено програму технологічної грамотності, спрямовану на використання комп'ютерних технологій у школах для підготовки учнів до економічних вимог ХХІ століття. Б. Клінтон зосередився на покращенні якості початкової, середньої та вищої освіти. У бюджетах передбачались витрати на навчальні позики, гранти Пелла (зросли до 3300 доларів) і нові види фінансової допомоги, зокрема для малозабезпечених студентів [4, 7].

За президентства Б. Клінтона федеральна програма роботи зі студентами була розширена, охопивши 1 млн осіб до 1999 року. Освітня політика зосереджувалася на підготовці абітурієнтів, особливо з малозабезпечених сімей, успішності етнічних студентів, дистанційній освіті та безперервному навчанні. Клінтон прагнув зробити вищу освіту доступною, як середню, але через низьку якість середньої школи й бідність це завдання залишилося невирішеним. Дж. Буш, у свою чергу, запровадив програму «Рівні можливості для всіх дітей», але освітні реформи поступилися місцем питанням національної безпеки після подій 11 вересня. Основні реформи включали збільшення гранту Пелла до 3600 доларів, розширення дистанційного навчання та фінансування етнічних вузів.

Реформа системи позик за Дж. Буша передбачала додатковий прибуток для грантів Пелла та збільшення кредитних лімітів. Запроваджено систему «неповернення позик» за умови роботи у школах для дітей-інвалідів чи малозабезпечених сімей. Акцент робився на вирішенні етнічних питань,

забезпеченні рівного доступу до освіти без квот, а також покращенні якості середньої освіти для підтримки вступу до ЗВО [3, 8].

Б. Обама визначив пріоритети вищої освіти: кожен американець має провчитися хоча б рік у вузі, а до 2020 року США повинні стати світовим лідером за кількістю випускників. Для підтримки студентів із середньостатистичних родин подвоєно інвестиції у гранти Пелла, збільшивши їх максимальну суму до 5635 доларів, а кількість стипендіатів зросла на 50%. Запроваджено програму «Плати скільки заробляєш», яка обмежує щомісячні виплати кредиту до 10% доходу студента. За президентства Б. Обама запроваджено освітні податкові кредити для сімей із доходом до 180 тис. дол., які надають пільги до 10 тис. дол. за чотири роки навчання. Близько 9,4 млн студентів скористалися ними. Для зменшення вартості навчання виділено 10 млрд. дол. щороку на підтримку студентських містечок, інвестовано 55 млн. дол. у приватні коледжі для зменшення витрат на освіту, а також стимульовано штати до підтримки випускників. Взаємозв'язок вищої освіти й ринку праці досліджується Бюро трудової статистики через регулярні прогнози й співпрацю з Міністерством освіти та Національним науковим фондом [4, 9].

Американські ЗВО враховують тенденції працевлаштування при формуванні програм, знайомлячи учнів із ринком праці ще в школі. З 70-х років ХХ століття сфера послуг значно розширилася, займаючи три чверті робочої сили, тоді як виробничі галузі скоротилися. Освітній надлишок призводив до зайнятості працівників нижче їх кваліфікації. Причинами вважаються недовикористання талантів, невідповідність освітніх вимог, структурне безробіття й нестандартна зайнятість.

В умовах сьогодення креденціалізм залишається актуальним, підвищуючи освітні вимоги до менеджерів і клерків. В США активно інтернаціоналізується вища освіта, з часткою іноземних студентів, що зросла до 3,4% у 2012 році, причому більшість із них прибуває з Азії й обирає технічні й бізнес-програми. Фінансування вищої освіти походить із державного бюджету та приватного капіталу, зокрема пожертв випускників, що становлять половину приватних коштів. Баланс між державними й ринковими пріоритетами забезпечує стабільність системи [5, 9].

Благодійні фонди, зокрема, Форд, Рокфеллер, Дьюк і Карнегі, є важливими джерелами фінансування американської вищої освіти. Державне фінансування охоплює наукові дослідження, інституційну допомогу та підтримку студентів. У 50–60-х роках більшість коштів спрямовувалась у провідні дослідницькі університети, де зосереджувалися талановиті кадри. Тенденція збереглася в ХХІ столітті, з основним фінансуванням від федерального бюджету, який через міністерства підтримує дослідницькі університети та їх проекти.

Університети США фінансують наукові дослідження через гранти, договори з корпораціями, державні контракти та приватний капітал. Джерела доходів включають державні асигнування (39,8% у 2000–2001 рр.), власні кошти (9,4%), освітні послуги, медичні заклади й інвестиції. Плата за навчання залежить від статусу вузу: напр., 2011–2012 рр. вона становила 14 292 дол. у державних закладах та 33 047 дол. у приватних; в 2024 році – від 16 тис. до 23 тис. Через постійне зростання вартості деякі коледжі, як-от Бетані коледж, знизили оплату, що спричинило збільшення кількості вступників [4, 8].

Висока вартість освіти в США зумовила створення системи фінансової підтримки, яка охоплює гранти, позики, стипендії та податкові пільги. Федеральна програма фінансової допомоги забезпечує підтримку всім студентам акредитованих вузів, особливо малозабезпеченим, представникам етнічних меншин і успішним

учням. У 2007–2008 н. р. матеріальну допомогу отримували 71,3% студентів, а федеральну – 56,7%. Заявки чому можна подавати до вузу, департаменту освіти штату чи Міністерства освіти США, довівши матеріальні труднощі. Вартість навчання і додаткові витрати оцінює відділ фінансової допомоги закладу [5, 9].

Видами фінансової допомоги є гранти, позики, стипендії та податкові пільги. Гранти – це безповоротна фінансова допомога, яку надають державні чи приватні організації, вузи, релігійні громади або компанії. Вони можуть бути регулярними чи разовими й часто вимагають відпрацювання у певному регіоні. Найбільше грантів надає федеральний уряд, включаючи гранти Пелла та Додаткові освітні гранти. Грант Пелла розраховується за спеціальним індексом, враховуючи фінансові можливості студента й вартість навчання, забезпечуючи обов'язкову допомогу при низькому індексі.

Додаткові освітні гранти надаються студентам із фінансовими труднощами, залежно від стану вузу та пріоритету для одержувачів гранту Пелла. Позики, що видаються федеральним урядом, включають Перкінга, Стеффорда, Плас та Додаткові позики для студентів. Позика Перкінга має пільгові умови (5% річних, виплата до 10 років). Федеральні позики поділяються на програми прямих студентських позик і сімейних освітніх позик [3, 7].

Американські вузи пропонують стипендії для дослідницької діяльності, успіхів у навчанні, спорті чи громадській діяльності. Найпоширеніші види – дослідницькі, викладацькі та стипендії стажерів. Існує програма «Work-Study», що надає роботу студентам під час навчання. Держава також запровадила податкові пільги, зокрема, «Хоуп стипендія» та «Лайфтайм Ленінг кредит», що знижують витрати на освіту.

Масштабне державне та приватне фінансування дозволяє американським вузам проводити гнучку фінансову політику. Водночас існують проблеми: низька якість середньої освіти, скорочення державного фінансування, обмежена доступність освіти, надмірна кількість елективних курсів, дефіцит гуманітарних фахівців і залежність від іноземних спеціалістів. Незважаючи на труднощі, розвиток американської освіти має значення для формування стратегії реформування в нашій країні [4, 9].

Таким чином, глобалізація американської вищої освіти привела до тіснішого зв'язку освітньої сфери з ринковою економікою. З одного боку, це сприяє ефективності й міжнародній інтеграції університетів через залучення іноземних студентів, відкриття філіалів за кордоном та розвиток програм дистанційного навчання. З іншого боку, така орієнтація викликає занепокоєння щодо зменшення ролі освіти у створенні суспільного добробуту та справедливості, як зазначає Д. Бок, який застерігає про вплив комерціалізації на природу академічних інститутів. Взаємозв'язок глобалізації та інтернаціоналізації залишається відкритим для досліджень, акцентуючи як позитивні, так і проблемні аспекти цих процесів [5, 7].

Значимість зв'язків між промисловістю й університетами в США визнано з 80-х років через програми Національного Наукового Фонду, як-от «Інженерні дослідницькі центри». Наукові дослідження орієнтовані на промислові потреби, сприяючи капіталізації, але створюючи ризик комерціалізації університетів. Університети виконують три ключові функції: надання вищої освіти, проведення досліджень і впровадження їх результатів у виробництво, що забезпечує їхню актуальність і силу як закладів освіти [4, 8].

Дворічні коледжі США, переважно державні, швидко розвивалися, забезпечуючи перехід до університетів або працевлаштування для 2/3 випускників. Вони виконують важливу соціальну функцію, приймаючи випускників шкіл, які могли б стати безробітними. У 1980-х роках кількість вступників зросла завдяки

абітурієнтам нетрадиційного віку й іммігрантам, які потребували спеціальних програм підготовки. Близько 24% студентів цих закладів становили етнічні меншини, приваблені доступними цінами й зручними умовами [4, 7].

У дворічних коледжах зросла частка афроамериканських студентів – із 40% у 1980 році до 44,8% у 2011-му. Коледжі адаптують програми до ринку праці та практичних потреб виробництва. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття відбувалися реформи освіти, викликані дискусіями про її призначення: «ліберальна» освіта фокусується на фундаментальних знаннях, «загальна» – на адаптації до змін. Обидві концепції знайшли відображення у діяльності університетів США [5, 7].

Опитування адміністраторів університетів і коледжів США визначили ключові вимоги до загальної освіти: передача знань західної цивілізації, розширення пізнавальних здібностей студентів, розвиток особистості для безперервного навчання та розуміння змін у демократичному суспільстві. Ліберальна освіта акцентує культурно-світоглядні аспекти, тоді як загальна зосереджується на спеціалізованому розвитку. Водночас професійна освіта залишається ядром американської вищої школи, орієнтованою на практичну діяльність і підготовку нового покоління спеціалістів у педагогіці, юриспруденції, медицині та бізнесі [3, 6].

На початку ХХІ століття студенти частіше обирають професії, пов'язані з бухгалтерією, маркетингом і технічними спеціальностями, з мінімальною популярністю гуманітарних, природничих і соціальних наук. Вибір навчальних програм іноді хаотичний, через надмірну кількість елективних курсів. Абітурієнти великих університетів часто прагнуть отримати ступінь для кар'єри в бізнесі чи державній службі, що свідчить про споживацьке ставлення до освіти як до засобу професійного успіху.

Сучасна американська вища школа моделюється як система: коледж вільних мистецтв є «сонцем», а професійні школи – «планетами». У 1990-х роках акцент став на інтеграцію й кооперацію університетів, поєднуючи централізоване управління з міждисциплінарними програмами. Наприклад, Стенфордський університет об'єднує Школу бізнесу, Медичний коледж та інші інститути. Близько 30 університетів у США співпрацюють із 40 коледжами-супутниками, зокрема Гарвард і Берклі [2, 5].

Реформи вищої освіти США 80–90-х років акцентували на якості викладання, визначаючи ключові якості педагога: знання предмету, комунікабельність, позитивне ставлення до студентів і застосування інноваційних методик. У 90-х роках вдалося збалансувати педагогічну і наукову діяльність, визнавши викладання як важливу і престижну складову роботи університетів [3, 6].

Відмова від «загальної» освіти спричинила скорочення базових курсів і впровадження нових елективних дисциплін, що призвело до втрати системності академічного знання. Багато вузів знижували вступні вимоги, але потребували значних ресурсів для підтримки студентів із недостатніми знаннями. Програми розвивального навчання дозволяють повторно вивчати шкільні курси. Противники наполягають на чіткому розмежуванні сфер діяльності школи й вузу, а прихильники вказують, що вища освіта має бути доступним правом, а не привілеєм.

Після доповіді «Нація в небезпеці» уряд США зробив понад 300 кроків для покращення освіти, зокрема підвищив вимоги до вступників. У 90-х роках коледжі та університети почали оцінювати якість своєї діяльності, хоча це не завжди підтримувалося. Навчальні програми стали динамічнішими: до 10% курсів щорічно оновлюються, а гуманітарні дисципліни зайняли до 25% навчального навантаження

студентів технічних вузів. Особлива увага приділяється адаптації технічної освіти до практичних потреб через акцент на прикладних дисциплінах [2, 8].

На структуру навчальних програм американських вузів впливають політичні, корпоративні та суб'єктивні фактори, водночас програми повинні відповідати правовим нормам і вимогам акредитації. Співвідношення обов'язкових дисциплін і курсів за вибором варіюється, у чотирирічному коледжі це приблизно 60% до 40%. Елективні курси домінують на останньому курсі, враховуючи професійні інтереси студентів. Наприкінці ХХ століття спостерігалось збалансування між обов'язковими і варіативними дисциплінами, скорочення аудиторного навантаження та зростання самостійної роботи.

У США з 1980-х рр. діє Центр програм навчання, який розробляє навчальні програми для університетів, коледжів і шкіл, класифікуючи їх за цілями, завданнями та перспективами розвитку. У 1991 р. створено Національну раду стандартів освіти і тестування, яка регулює стандарти через закони, такі як «Акт про освіту» і «Цілі 2000: досягнення національних освітніх цілей».

Зростання уваги до якості освіти сприяло впровадженню творчих методів навчання: лекцій-дискусій, модульної системи, імітаційних ігор, практичних занять та лабораторних робіт. Основним принципом стала індивідуалізація, що використовує технічні засоби навчання для виявлення талантів і підготовки до досліджень. Особистісно-орієнтоване навчання базується на свободі вибору, самостійній роботі та ранній дослідницькій активності студентів [1, 7].

Елективна система навчання в США дозволяє отримувати два ступені одночасно, наприклад, у природничих і гуманітарних науках, забезпечуючи гнучкість програм. Основні недоліки – слабка теоретична база і фрагментарність знань. Модульне навчання стало фундаментальним нововведенням, дозволяючи студентам обирати модулі для майбутньої професійної діяльності. Використання нових технологій, як-от відеометоди й програмоване навчання, стало ключовим у підготовці студентів, підтримуваній державними програмами технічного забезпечення.

Американська вища школа активно взаємодіє з практичною сферою через навчальні комбінати, лабораторії та угоди з корпораціями про працевлаштування студентів. Значущою стала «перманентна» освіта, перепідготовка й отримання кількох спеціальностей для стабільного потоку абітурієнтів. Відсутність централізованого контролю характерна для децентралізованої системи США, хоча роль координуючих центрів зростає, забезпечуючи уніфікацію й захист прав студентів. Уряд США й вузи працюють над розширенням доступності вищої освіти, забезпечуючи підтримку корінним жителям, національним меншинам, інвалідам та іноземним студентам. Вища освіта виконує функцію соціального відбору, стаючи все важливішою в умовах науково-технічної революції – 80% робочих місць вимагають освіти щонайменше на рівні дворічного коледжу. Доступність освіти охоплює питання відбору студентів, плати за навчання, рівності та інтернаціоналізації [4, 9].

В США немає єдиної системи прийому до ЗВО. Вступ до дворічних державних коледжів легкий, часто за політикою «відкритих дверей», вимагаючи лише атестат. Приватні коледжі проводять конкурсний відбір. Селективні чотирирічні коледжі враховують оцінки атестату, національні тестування й інші фактори, як-от громадську діяльність. Останнім часом практика відкритого прийому поширюється й на чотирирічні вузи [2, 7].

Вузи під контролем церкви приймають абітурієнтів тієї ж релігійної громади. Коледжі штатів висувають вищі вимоги для студентів з інших регіонів. Професійне

консультування в школах США діє протягом усіх років навчання, починаючи з прийняття закону 1981 року. Вузи проводять ранній відбір, знайомлячи учнів з програмами й заохочуючи вивчення університетських курсів. З'явилися програми, як-от Advanced Placement, що дозволяють зарахувати студентів одразу на другий курс, та Early Admission для обдарованих школярів.

Політика відбору абітурієнтів до вузів США враховує три групи показників: *педагогічні* (середній бал атестату, рангове місце, результати тестів), *соціальні* (доходи сім'ї) та *особистісні* (мотивація, схильності, рекомендації). Вищі навчальні заклади активно розробляють програми для студентів нетрадиційного віку, які становили 45% контингенту в середині 1990-х років. Навчання студентів старше 25 років, зокрема навіть 75-річних, стало поширеним у штатах як Нью-Йорк, Каліфорнія та Флорида. Кількість таких студентів із 1980 року зросла майже удвічі [3, 5].

Закон про громадянські права американців похилого віку 1979 року сприяв створенню нетрадиційних навчальних закладів, які дозволяють навчатися з частковим відривом від виробництва. Найпоширенішими структурами стали «університети без стін», «коопероване навчання» і «дистанційне навчання». Вони акцентують на зв'язку з професійною діяльністю, самоосвіті та участі студентів в управлінні. «Університети без стін» забезпечують індивідуальні програми тривалістю від 1 до 20 років із використанням різноманітних форм навчання. Їх переваги – мобільність, оновлюваність програм, гнучкість і активна роль студентів.

«Навчання на базі практики» й «кооперована освіта» у США дозволяють студентам здобувати освіту на робочих місцях або чергувати навчання з роботою, забезпечуючи тісний зв'язок із професійною сферою. Екстернатне навчання та присудження «зовнішніх» ступенів розширюють віковий діапазон студентів, а до 2011 року 42,3% студентів були старше традиційного віку [2, 5].

Система вищої освіти США активно працює над десеґрегацією, забезпечуючи рівні можливості для представників різних груп і сприятливі умови для меншин, що здійснюється через політичні, юридичні, фінансові та інституційні заходи за підтримки держави, хоча все ще існують перешкоди для успішного навчання студентів з меншин.

Успішність здобувачів освіти з національних меншин часто низька, і лише 25% продовжують навчання у чотирирічних коледжах після дворічних. До 2050 року етнічні меншини становитимуть 47% населення США, із 45% за межею бідності. Наприкінці 1990-х років у таких штатах, як Каліфорнія, Арізона і Техас, меншини стали більшістю. Університет Каліфорнії в Берклі та Лос-Анджелесі демонструють перевагу меншин над білими студентами. 1980–90 рр. характеризуються найбільшим приростом чисельності населення серед національних меншин [1, 7].

Американці мексиканського походження здебільшого обирають дворічні коледжі, де в 2011 році навчалось 15% цієї групи, порівняно з 61% білих і 14% афроамериканців. Проблеми доступу до вищої освіти для корінного населення, що становить лише 0,9% студентів (зростання з 0,7% у 1980 році), спричинені слабкою шкільною підготовкою, фінансовими труднощами та географічною ізоляцією. Крім того, меншини часто обирають технічні та прикладні інститути через підтримувальні програми, оскільки 44% афроамериканців і 58% латиноамериканців після школи є функціонально неграмотними, що обмежує їхні можливості продовжувати освіту в престижних закладах [3, 7].

Багатокультурна освіта в США сприяла зменшенню расових і міжетнічних конфліктів, створюючи рівні можливості для розвитку студентів незалежно від їхніх відмінностей. У 1980-х роках засновано Національну асоціацію

багатокультурної освіти, а в 1990-х програми почали враховувати права сексуальних меншин. Хоча частина викладачів критично ставилася до цих змін, провідні освітні організації прийняли резолюції на їхній захист [2, 5].

Основною метою багатокультурної освіти є подолання расизму і дискримінації, забезпечуючи рівність у системі освіти. Це підкріплюється законами, інфраструктурами, тренінговими центрами та методичними матеріалами, спрямованими на толерантність до етнічних меншин. Серед причин неуспішності студентів-меншин – орієнтація освіти на англоамериканську культуру і слабке знання англійської, яке вирішується через програми білінгвальної освіти. У 1980-х роках з'явилися програми двомовного навчання в початкових школах.

Нині в США зросла увага до гендерної рівності, зокрема залучення жінок до природничих та інженерних спеціальностей. Хоча серед студентів переважають жінки (61,7% у 2021 році), їх частка у технічних галузях залишається низькою. Основні виклики для жінок – поєднання роботи та сімейних обов'язків. Етнічне й культурне різноманіття вимагає вирішення проблем через принципи солідарності, терпимості й рівноправності, забезпечуючи якісну освіту для всіх соціальних груп.

Таким чином, аналіз системи освіти США виявляє її унікальність, ефективність та орієнтованість на сучасні глобальні тенденції. Її розвиток обумовлений історичними, культурними, соціальними, економічними й політичними чинниками. Така децентралізована система вирізняється складністю структури, багаторівневістю, автономією університетів та диверсифікованими джерелами фінансування. Штати самостійно формують освітню політику, регулюючи шкільну освіту, тоді як вища освіта зберігає автономію. Міністерство освіти США зосереджене на стратегічних національних питаннях і реалізації федеральних освітніх програм, співпрацюючи з громадськими структурами.

Зміни в політичній, економічній і соціальній сферах України, зумовлені її інтеграцією у світову спільноту, спричинили необхідність реформування системи освіти, зокрема вищої школи. Водночас із позитивними зрушеннями виявлено низку суперечностей, зокрема між потребами ринку праці та рівнем підготовки фахівців, інтеграційними прагненнями й недостатнім впровадженням зарубіжного досвіду, а також між необхідністю реформ і відсутністю ефективних трансформаційних процесів. Вища освіта США є прикладом ефективності, здатності адаптуватися до вимог часу й задовольняти потреби економіки та населення, що робить її орієнтиром для реформування української освіти. Класифікація Карнегі відіграє ключову роль у дослідженні різноманіття американських закладів, особливо коледжів, чия роль зростає. Система освіти США вирізняється автономністю, масштабністю, багаторівневістю, гнучкістю та конкурентністю, що базуються на об'єктивних дослідженнях і даних.

Інтеграція у світовий освітній простір потребує врахування глобальних тенденцій і досвіду, зокрема освітньої системи США. Американська вища освіта вирізняється диверсифікацією, гнучкістю, високим науковим потенціалом і традиціями впровадження інновацій. Водночас системі притаманні й певні проблеми, що стимулює її до трансформацій, які відбуваються структуровано й ефективно. Досвід США в управлінні освітніми реформами є важливим прикладом для України на шляху модернізації власної системи вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Floyd, D. L., Rivka, A. F., & Ramdin, G. A retrospective of four decades of community college research. *Community College Journal of Research and Practice*, 2016. Is. 40 (1), P. 5–22.

2. Ma J., Baum S. Trends in Community Colleges: Enrollment, Prices, Student Debt, and Completion. New York, USA: The College Board, 2015. P. 123-127.
3. Ma J., Pender M., Welch M. Education Pays. Washington, USA, DC: The College Board, 2016. Retrieved from <https://surl.li/ggjibn>.
4. O'Banion T. 13 Ideas That Are Transforming the Community College World. *Rowman & Littlefield*, 2019. 332 p.
5. Tsekhmister Y., Vizniuk I., Humeniuk V., Dolynnyi, S., Polishchuk, A. Formation of professional skills of future physicians in the process of professional training. *Revista Eduweb*, 2021. Вип. 6(2), С. 180-193.
6. Коваленко О. Ю. Структура системи освіти США. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах*. Зб. наук. праць. 2009. №9. С. 172–177.
7. Козубовська І.В., Стойка О.Я. Трансформаційні процеси в системі вищої освіти США : Монографія. *Ужгородський національний університет*. Ужгород, 2014. 228 с.
8. Козьменко О. І. Найкращі практики використання шляхів допомоги студентам у досягненні успіху (на прикладі університетів США). *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 9. Том 1. С. 26-29.
9. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : монографія / О.І. Локшина, О.З.Глушко, А.П. Джурило, С.М. Кравченко, Н.В. Нікольська, М.М. Тименко, О.М. Шпарик ; за заг. ред. О.І. Локшиної. Київ : К

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**СУЧАСНА ОСВІТА В УКРАЇНІ:
ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ В ХХІ СТОЛІТТІ**

Колективна монографія

Видавець «ФОП Середняк Т.К.», 49000, Дніпро, 18, а/с 1212
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4379 від 02.08.2012.
Ідентифікатор видавця в системі ISBN 7822
49000, Дніпро, 18, а/с 1212
тел. (096)-308-00-38, (056)-798-04-00
E-mail: 7980400@gmail.com

Умовн. друк. арк. 38,38. Обл. вид. арк. 50,31.
